

Könyvtárosok szakmai fejlődése 2.0: online személyes tanulói hálózatok fejlesztése

A munka világába lépőknek képesnek kell lenniük a folyamatos és gyors tanulásra. Nem az számít, hogy mit tudnak most, hanem hogy naprakészek tudnak-e maradni. Ha a könyvtárosok nem keresik aktívan a fejlődés lehetőségét, passzivitásukkal hozzájárulnak ahhoz, hogy tudásuk elavulttá váljon.

A szakmai fejlődés fontossága

Az internet és a különféle technológiák robbanásszerű fejlődésének, valamint az egyre komplexebb információs igényeknek köszönhetően változnak a könyvtárosok feladatai/munkakörülményei is. A könyvtárosoknak lépést kell tartaniuk az ügyfelekkel, és ennek legjobb módja a különféle szakmai fejlődési lehetőségek keresése. Ahogy a könyvtárhatalmasok igényei megváltoznak és elvárják az új technológiák alkalmazását, úgy változik a könyvtárak szerepe is, és ezért a könyvtárosképzés átalakulása sem elkerülhető. A hagyományos (frontális) oktatásba is széleskörűen beépíthető az új technológiák használata és a felhasználó-központú szemléletmód, de fokozottan igaz ez az online képzésekre is.

A könyvtárak és a felhasználók változó szerepei

A könyvtárak hajlamosak feltételezni, hogy korábbi szolgáltatásaik továbbra is sikeresek maradnak, holott a felhasználók és igényeik egyre inkább differenciálódnak. Így természetesen az az ideális, ha a könyvtárak szolgáltatásai is így alakulnának, fejlődnének. A könyvtár és a felhasználói közötti kommunikációnak sokkal átfogóbbnak kell lennie, mint amit a *Shannon* és *Weaver* által megalkotott alapmodell mutat. A csupán információra épülő tevékenység helyett a könyvtáraknak a lehető leg-

hatékonyabb kommunikációra épülő tevékenységet kellene végezniük.

A könyvtárosképzés változó szerepe

Ranganathan a könyvtártudomány ötödik törvényeként megfogalmazza, hogy a könyvtár egy fejlődő szervezet. Ugyanez igaz a könyvtárosképzésre is, és ennek megfelelően a különféle könyvtár- és információtudományi képzési programok változtak is az elmúlt években annak érdekében, hogy alkalmazkodjanak az új technológiákhoz (pl. online vagy távoktatás). Többé nem feltétlenül szükséges fizikai valónkban is jelen lenni ahhoz, hogy információhoz jussunk, vagy eseményeken vegyünk részt. *Meyrowitz* paraszociális interakciónak nevezi ezt a jelenséget, amely pszichológiailag hasonlít a frontális kapcsolatokhoz.

Szaktudás

A szaktudás szerepe is megváltozik, ahogyan az oktatóközpontú hagyományos képzésről a tanulóközpontú online képzésre térünk át. Az utóbbi lehetőséget ad a tanulók számára, hogy kialakítsák a saját tanulási módjaikat és személyre szabottabbá tegyék a képzést. Ennek megfelelően változik a tanítási folyamat is, amely figyelembe veszi a tanuló elvárásait, valamint azt, hogy hogyan lehet a leghatékonyabban célba juttatni a szükséges információt. Így a képzés sokkal inkább az intézmények és tanulók közti együttműködésről szól.

Az online képzések tervezési szempontjai

Mint mindennek, úgy az újfajta technológiák alkalmazásának is megvannak a hátrányai, korlátai, amelyeket az online képzés megtervezésekor fi-

gyelembe kell venni. Az online oktatásban elveszik az interperszonális dinamika, ami szociális elszigeteltséghez és magányhoz vezethet, különösen aszinkron, számítógép által közvetített kommunikáció esetén. A tanulás nemcsak a tananyagról szól, hanem az oktatók és a tanulók által alkotott közösségről is. Ennek a kérdésnek a megoldása online környezetben igazi kihívást jelent. Azonban ha sikerül, és létrejön egy, a tanulók igényeit figyelembe vevő, rugalmas online tanulási környezet, az hatékonyabban képezhet jobb könyvtári szakembereket, mint a hagyományos módon.

Folyamatos képzés/szakmai fejlődés

A tanulás nem ér véget a mesterszakos diploma kézhezvételével, éppen ellenkezőleg: a diploma csak a kezdete egy könyvtáros képzésének. A könyvtárosoknak szakmai pozíciójuk megőrzéséhez általában nem kötelező továbbképzéseken részt venniük. A folyamatos szakmai képzés számukra önkéntes. Ezenkívül két másik probléma is felmerül: egyrészt nincsen olyan központi intézmény, amely biztosítaná és felügyelné ezeket a továbbképzéseket, másrészt pedig így minőségellenőrzés sincsen. Az ALA és az IFLA megfelelő szekciói is tettek lépéseket a probléma orvoslása érdekében, azonban egyelőre sajnos nem született tartós megoldás. A Web 2.0-es eszközök (blogok, wikik, közösségi hálózatok) robbanásszerű elterjedése hozott némi változást a kérdésben, ezek ugyanis tökéletesen alkalmasak tartalommegosztásra, valamint közösségek építésére téren és időn átívelve, így a könyvtárosok folyamatos szakmai fejlődéséhez is nagy segítséget nyújthatnak.

Online tanulói közösségek építése

Különösen három fogalom járul hozzá annak megértéséhez, hogy a közösségi szoftverek segítségével végzett online szakmai képzés miért is lehet életképes alternatívája a hagyományos módszerekkel történő képzéseknek: önálló tanulás, kollektív intelligencia és tudásközösségek, valamint gyakorlati közösségek. Az önálló tanulás (self-directed learning) informális, a tanuló által kezdeményezett, független folyamat. Sok könyvtáros végez ilyenfajta tevékenységet, amikor például szakmai blogokat, wikiket olvas. A kollektív intelligencia az egyének tudásának az együttese, amely segíti a tudásközösségek létrejöttét, ahol a résztvevők megosztják egymással a tudásukat, így a tanulás aktív folyamattá válik. Mindez a különféle online

alkalmazások használatával sokkal egyszerűbben kivitelezhető, mint hagyományos módszerekkel. A tudásközösséghez hasonló fogalom a gyakorlati közösség, melynek tagjai például a különböző problémák megoldására alkalmazott gyakorlatok tapasztalatait osztják meg egymással.

Az említett három fogalom segítségével épülnek fel a személyes tanulói hálózatok, melyek középontjában a tanuló áll és a hálózat az általa kiépített kapcsolatokból épül fel. Nem szükséges, hogy ezek azonos idejűek legyenek, sőt a partnereket sem kell feltétlenül személyesen ismerni. Online környezetben akár globális szintű is lehet egy ilyen hálózat.

Szakmai fejlődés 2.0 – példák

A szakmai fejlődéshez használt legkedveltebb web 2.0-es eszközök a blogok, a wikik és a közösségi oldalak. A blogok száma az elmúlt években többszöröződött, amely többek között annak is köszönhető, hogy a kezelésük egyszerű, nem igényel programozói tudást. A könyvtáros szakmai témájú blogok száma is több százra tehető. A wikik is hasonló népszerűségnek örvendenek. A wikik lehetőséget adnak a csoportos munkára, amely során egymás munkáját tökéletesítik a résztvevők, és a korábbi verziók is megtekinthetők. A közösségi hálózatok leginkább a többi szakmabelivel való kapcsolattartást segítik. Az olyan ismertebb közösségi oldalak mellett, mint a Twitter, léteznek speciálisabb közönségeknek szóló közösségi hálózatok is – többek közt a Ning kínál lehetőséget szakmai közösségi hálózatok létrehozására.

Konklúzió

Az online tanulás nem csodaszer, nem jelent megoldást az eltérő típusú tanulók számára. A tudásközösségek építése tényleges részvételt igényel, megfelelő technológiai ismeretek és idő szükséges hozzá, amivel nem minden könyvtáros rendelkezik. Ennek ellenére egy fejlődő, további kutatásra érdemes területről van szó (pl. hogyan lehet motiválni a könyvtárosokat a részvételre).

A technológiai fejlődés, és azon belül főként az új kommunikációs lehetőségek hatással vannak a könyvtár- és információtudományi képzésekre is. A tanuló szempontjából a leghatékonyabb tanulási szituáció – legyen az akár hagyományos, akár online – az, amelynek során a kollégák között in-

terakció megy végbe egy olyan környezetben, ahol a tanulók a társaikkal és az oktatóval közösen teremtik meg a tudást. Habár egy ilyen tanulási környezet online közegben való megteremtése és fenntartása jelentős tervezést és erőfeszítést igényel, határozottan előre viszi az online könyvtárosképzést és a folyamatos szakmai fejlődést.

/COOKE, Nicole A.: Professional development 2.0 for librarians: developing an online personal learning network (PLN). = Library Hi Tech News, 29. évf. 3. sz. p. 1–9./

(Adolf Adrienn,
ELTE BTK Germanisztikai Intézet Könyvtára)

IT evolúció

Az információtechnológia fejlődése a közzétől a szuperszámítógépig

Az Óbudai Egyetemen megnyílt állandó kiállítás több infokommunikációs szakterület evolúcióját mutatja be. A Neumann János Informatikai Kar épületében berendezett tárlókban a számolást és ábrázolást segítő eszközök, az elektronikát működtető alkotóelemek, a telefónia régi és új készülékei, különböző adattárolók és sok más érdekesség kapott helyet.

A fölbecsülhetetlen értékű kincsek az egyetem tanára, Kutor László magángyűjteményéből származnak. A tematikusan elrendezett tárgyegyüttes negyven év szenvedélyes gyűjtőmunkájának eredménye (1. ábra). Az információtechnológia fejlődését bemutató tárgyak technikai tökéletességük mellett nyugodt harmóniájukkal, időtlen szépségükkel a ma emberét is lenyűgözik.

A legérdekesebb kiállítási darabok közül első helyen Szent-Györgyi Albert diktafonját (2. ábra) emeljük ki, amely különleges történetével is fölkelti az érdeklődést. Klebelsberg Kuno kultuszminiszter ennek az – akkor még ritkaságszámba menő – eszköznek a beszerzését is felajánlotta Szent-Györgyinek, amikor arról győzködte, hogy érdemes Cambridge-ből hazatérnie a Szegedi Tudományegyetemre. Szent-Györgyi elfogadta a tanszékvezetői állást, és sokat használta a diktafont.

A 3-4 percnyi hangfelvételre képes eszközben viaszhengerek szolgálták a hang rögzítésére. A lejátszáskor leírták/legépték a lediktált szöveget, majd egy – e célra kialakított – eszközzel letörölték a viaszhengerről a felső réteget, amely így újra alkalmassá vált a hangfelvételre. Az 1927-ben alapított amerikai Dictaphone Co. cég slágerterméke akkora siker lett, hogy a cég neve nemcsak márkanévvé, hanem köznévvé is vált; azóta „diktafonnak” hívjuk a hangrögzítésre szolgáló készülékeket. A Dictaphone cég a magnetofonok 1940-es évekbeli elterjedéséig gyártotta a készüléket.

1. ábra Afgán asztrolábium (csillagóra)
A szerző felvétele

A sikeresen végrehajtott feladat miatt képvisel különleges értéket az a vezérlőprocesszor, amelyet a Rosetta űrszonda leszállóegységébe terveztek magyar mérnökök. Az egész világ lélegzetvisszafojtva figyelte 2014-ben, hogy tízéves útja után vajon le tud-e szállni a Philae űrszonda a Csurjumov–Geraszimenko üstökös felszínére. A sikeres leszállás után jött a következő kérdés: fölbred-e évtizedes Csipkerózsika-álmából a Philae? A történelmi jelentőségű küldetés végül óriási bravúrral zárult: a Philae lett az első, emberkéz által készített eszköz, amely leszállt egy üstökös felszínére, hogy onnan soha nem

látott, értékes információkat továbbítson a földi irányítóközpontba. A leszállóegység „agyát“, vagyis a működését irányító számítógépet honfitársaink fejlesztették.

2. ábra **Szent-Györgyi Albert diktafonja**
A hivatalos sajtóanyag része, a fotós nevét nem adták meg

A kiállításon két IBM szuperszámítógép is látható. Az egyik, a 2000-es évek elején 200 millió forintért vásárolt szuperszámítógép 2010-ig az *Országos Meteorológiai Szolgálat*nál működött, ahol az időjárás előrejelzési modellek kalkulálásában használták fel.

Jánosi Marcell, a *Budapesti Rádiótechnikai Gyár* (BRG) főkonstruktor 1974-ben szabadalmaztatta a kemény tokba zárt, 3,5 hüvelykes flopit (3. ábra). A szabadalmaztatott adathordozó nemcsak külső tulajdonságaiban, hanem belső technikai megoldásaiban és kapacitásában is új megoldásokat hozott. A BRG gyárvezetésének megbocsáthatatlan szűklátókörűsége, értetlensége miatt csak Magyarországra érvényes szabadalmi oltalmat biztosítottak a forradalmi jelentőségű találmány számára, így a *Sony*, majd később más cégek a bitórlás vádjára nélkül kezdhették el a hajlékony lemezes tárolók gyártását. A flopi három évtizeden át, a 2000-es évek elejéig a legnépszerűbb hordozható adattároló volt; szerepét ez után az USB csatlakozású flash tárolók (népszerű nevükön a pendrájvok) és az optikai lemezek (CD-k, DVD-k) vették át.

A kiállítás megnyitó ünnepségén *Tick József*, a mérnökképzésre szakosodott Óbudai Egyetem innovációs főigazgatója fölidézte az egyetem feladatát, küldetését meghatározó humboldti eszmét: „Bildung durch Wissenschaft“. A tudomány

általi képzés ideája napjainkban is érvényesül, de a helyét egyre inkább a kutatás-fejlesztés-innováció hármasa veszi át – vagyis mind fontosabbá válik a tudás hasznosulása, hasznosítása. Az egyetem társadalmi szerepvállalása szintén változik: az egyetem képzési palettáján mind nagyobb teret hódít az élethosszig tartó tanulás.

3. ábra **A Jánosi Marcell által tervezett flopi**
A szerző felvétele

Az Óbudai Egyetem 2010-ben, a *Budapesti Műszaki Főiskola* jogutódjaként alakult meg, több korábbi műszaki főiskola egyesítésével. Az intézmény büszkén vallja magát az 1410-ben *Zsigmond király* által alapított *Universitas Budensis* szellemi örökösének, illetve az 1879-ben alapított *Magyar Királyi Állami Felső Ipariskola* jogutódjának. A hat karon mintegy 13 000 hallgatót képeznek. A felsőoktatási szakképzés 14 alapszakon és 9 mester szakon zajlik, emellett szakirányú továbbképzés folyik, és 3 doktori iskola működik az egyetemen.

Kutor László előadását egy kérdéssel kezdte: miért érdemes hasznavehetetlen tárgyakat gyűjteni? Íme, válaszai:

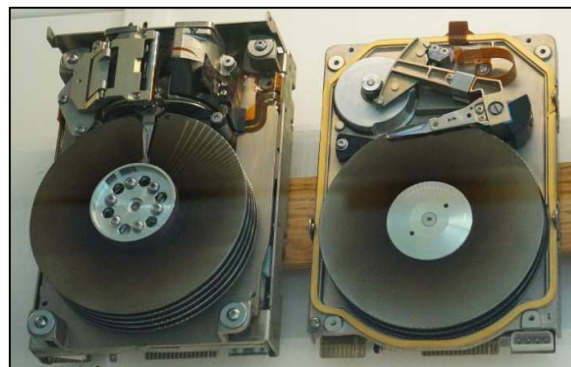
- mert gyönyörűek – a legtöbb tárgy elképesztő műgonddal készült, amely megmutatkozik a tervezésben és a kivitelezésben egyaránt;
- mert rengeteg tudást őriznek, és látszik rajtuk a gondolkodásmód fejlődése;
- mert a tudás útján mindegyikük egy-egy mérföldkő, és ezeket az állomásokat ismerni, tanulmányozni kell ahhoz, hogy a jövőben tovább tudjunk lépni;

- mert megvannak a maguk története – ha kellőképpen utána járunk, hihetetlen érdekes eseményfolyam tárul föl előttünk.

A kiállításon szereplő eszközökre tekinthetünk úgy is, mint a „technikatörténet dinoszauruszaira“, de azt tudnunk kell róluk, hogy megváltoztatták a világot – hívta föl a figyelmet az előadó (4. ábra).

A megnyitóra érkező, nagyszámú közönség óriási ovációval fogadta az egyetemi vezetőség döntésének bejelentését: a szenátus címzetes egyetemi tanári címet adományozott Kutor Lászlónak.

Az állandó kiállítás megtekinthető az egyetem nyitvatartási ideje alatt, hétfőtől péntekig 6 – 20 óra között, a III. kerület, Bécsi út 96/a szám alatt.

4. ábra Mervelemezes adattárolók (winchesterek)

A szerző felvétele

Tószegi Zsuzsanna

Megújult a MaNDA aggregációs adatbázisa

Örömmel adjuk hírül, hogy elkészült a Magyar Nemzeti Digitális Archívum és Filmintézet (MaNDA) központi aggregációs adatbázisának új portál- és kereső felülete, mely elérhető a mandadb.hu URL-címen.

Az adatbázis 2013 óta gyűjti az Országos Kulturális Digitalizációs Közfoglalkoztatási Program eredményeként létrejött digitális dokumentumokat. Az adatbázis tartalmát a szerződött közgyűjteményi, illetve civil szervezetek töltik fel, saját hatáskörben eldöntött, de a MaNDA-val egyeztetett munkatervük alapján. Az adatbázisban jelenleg 40 településről 170 volt és jelenlegi partnerintézmény teszi közzé digitalizált dokumentumait; a nyilvános online gyűjtemény magyarországi múzeumoktól, könyvtáraktól, levéltáraktól, magángyűjteményektől, civil szervezetektől, kulturális és oktatási profilú intézményektől és egyházi gyűjteményektől több mint 350 ezer rekordot és több mint ötmillió metaadatot tartalmaz.

A digitalizált kulturális tartalmak keresése és böngészése mellett a MaNDA adatbázis tételeiből összeállított, hetente bővülő tematikus virtuális kiállításokat is megtekinthetnek az érdeklődők. A virtuális kiállítások a főoldalon, a diavetítés kijáánlott cikkeiből érhetők el. A kiállítások célja, hogy bemutassák az adatbázisba feltöltött kulturális tartalmakat úgy, hogy azt egy új kontextusba helyezik – így egymás mellé kerülhetnek olyan tartalmak is, amelyeket térbeli, jogi, formai tulajdonságaik elválasztanak egymástól, s így talán sohasem kerülnének egy kiállítótérbe.

Az új kereső felületen mostantól lehetőség van összetett keresésre is, illetve továbbá újdonság, hogy a rekordok megjeleníthetők intézményi bontásban is. Elkészült a site akadálymentesített változata is, és a kor tendenciáinak megfelelően reszponzív designt kapott a weboldal. A felület használatáról az oldal láblécében található „*Hogyan használd*” c. dokumentum; az adatbázisba feltöltött tartalmak jogkezeléséről az ugyanitt elhelyezett „*Jogi információk*” c. dokumentum ad részletesebb tájékoztatást.

A fejlesztésről, és az adatbázis számszerű eredményeiről a *Magyar Könyvtárosok Egyesületének* múlt heti, 48. vándorgyűlésén is hallhattak az érdeklődők; *Vass Johanna*, a MaNDA volt osztályvezetője (a portállal kapcsolatos fejlesztések korábbi koordinátora) és *Szűts Etele* mb. főosztályvezető előadásában.

Az adatbázis használatához jó böngészést kívánunk, illetve esetleges észrevételeiket, kérdéseiket várjuk a helpdesk@mandarchiv.hu e-mail címre.

Üdvözlettel,
Szűts Etele, mb. főosztályvezető
Magyar Nemzeti Digitális Archívum és Filmintézet
Digitális Gyűjtemények Főosztálya

1021 Budapest, Budakeszi út 51/E
Tel.: +36 1 394 13 22 / 146
Mobil: +36 70 948 47 78
szuts.etele@mandarchiv.hu
www.mandarchiv.hu
www.mandadb.hu

Forrás: [KATALIST] 2016.07.14.

(Válogatta: B. Bné)